

MERSİN, TEKKE DAĞINDA YENİ BİR ANIT AĞAÇ: BOYLU ARDIÇ (*JUNIPERUS EXCELSA* M. BIEB.)

A NEW MONUMENTARY TREE ON TEKKE MOUNTAIN, MERSİN: BOYLU ARDIÇ (*JUNIPERUS EXCELSA* M. BIEB.)

Rıza BİNZET

Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, 33343 Çiftlikköy Kampüsü,
Yenişehir, Mersin

Geliş Tarihi / Received:15.04.2022
Kabul Tarihi / Accepted:20.05.2022

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.38065/euroasiaorg.957

ÖZET

Anıt ağaçlar, tarihin hafızası niteliğinde olup, kendi türünün alışılmış ölçülerini aşan, bulunduğu yörenin folklorunda, kültür ve tarihinde özel yere sahip olan, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kuran canlılar olarak tanımlanabilir. Günümüzde anıt ağaçların tescili, korunması ve gelecek kuşaklara taşınması ile ilgili birçok araştırma yürütülmekte olup bu çalışmalar son derece önemlidir. Bu kapsamda; 2015 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 7. Bölge Müdürlüğü – Mersin Şube Müdürlüğü görev alanları içerisinde tescilli ve korunan alanlar arasında yer alan Cehennemdere Yaban Hayatı Geliştirme Sahasında (YHGS) yürütülen Yaban Hayatı İzleme ve Takip çalışmaları esnasında, Cocakdere mevkiindeki Teke Dağı zirvesinde Anıt Ağaç statüsüne sahip olabileceği düşünülen *Juniperus excelsa* M. Bieb.(Boylu ardıç) bireyi tespit edilmiştir. Bu ağacın boyutsal özellikleri(çapı $\cong 3$ m; çevresi $\cong 9,5$ m ve buyu $\cong 17$ m) itibariyle anıtsal nitelik taşıdığını göstermiştir. Tespit edilen boylu ardıç bireyi Mersin ilinin anıt ağaç varlığına bir katkı olarak değerlendirilmeli ve boyutsal anıt ağaç olarak tescil işlemleri ilgili kurum tarafından ivedilikle yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Mersin, Teke dağı, Anıt Ağaç, *Juniperus excelsa*,

ABSTRACT

Monumental trees are the memory of history, they can be defined as living things that exceed the usual measures of their own kind, have a special place in the folklore, culture and history of the region where they are located, and build a bridge between the past and the future. Today, many studies are carried out on the registration, protection and transfer of monumental trees to future generations, and these studies are extremely important. In this context; In 2015, during the Wildlife Monitoring and Follow-up studies carried out in the Cennetdere Wildlife Development Area (YHGS), which is among the registered and protected areas within the scope of duty of the "Ministry of Agriculture and Forestry, Nature Conservation and National Parks" 7th Regional Directorate – Mersin Branch Directorate, *Juniperus excelsa* M. Bieb. (Boylu ardıç) individual, which is thought to have the status of Monumental Tree, was identified on the summit of Teke Mountain in Cocakdere region. The dimensional characteristics of this tree (diameter $\cong 3$ m; circumference $\cong 9.5$ m and height $\cong 17$ m) showed that it had a monumental quality. The *Juniper excelsa* detected in its natural distribution area should be considered as a contribution to the monumental tree existence of Mersin province and the registration procedures as a dimensional monumental tree should be carried out by the relevant institution immediately.

Keywords: Mersin, Teke mountain, Monumental tree, *Juniperus excelsa*

1. GİRİŞ

Asan(1991;1993) tarafında “Yaş, çap ve boy itibariyle kendi türünün alışlagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan, yöre tarihinde, kültür ve folklorunda özel yeri bulunan; geçmiş ile

günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip ağaçlar” Anıt ağaç olarak tanımlanmaktadır. Genç ve Güner(2001), Anıt ağaçların 4 ana başlık altında toplanabileceğini belirtmiş olup bunlar sırasıyla; Tarihi anıt ağaçlar, Folklorik anıt ağaçlar, Mistik anıt ağaçlar ve Boyutsal anıt ağaçlardır. Anıt ağaçların doğal yayılış alanlarında tespit edilmesi, tescillenmesi, koruma altına alınması ve sonraki nesillere aktarılması açısından son derece önemlidir. Ülkemizdeki anıt ağaçlar ile ilgili çok sayıda çalışmalar yapılmış ve anıt ağaçların belirlenmesi, tescillenmesi, tanıtılması ve korunmasına yönelik önemli katkılar sağlanmıştır (Asan, 1987; 1992; 2010; Kavgacı, 2002; Genç ve Güner, 2003; Palabaş Uzun ve ark., 2007; Koca 2014; Sarıbaş, 2015; Polat, 2017). Türkiye'nin flora açısından oldukça zengin bir ülke olması (Yaltırık ve Efe 1989), aynı zamanda anıt ağaç tür zenginliğini de beraberinde getirmiştir. Özellikle *Cedrus libani* A.Rich. (Toros sediri), *Pinus nigra* Arnold (Karaçam), *Juniperus excelsa* M. M. Bieb. (Boylu ardıç), *Taxus baccata* L. (porsuk), *Quercus robur* L. (Saplı meşe), *Quercus petraea* (Mattuschka) Liebl. (Sapsız meşe), *Quercus coccifera* L. (Dikenli pırnal, Kermes meşesi), *Platanus orientalis* L. (Doğu çınarı) ve *Castanea sativa* Mill. (Anadolu kestanesi) olmak üzere pek çok türe ait çok sayıda anıt ağaçlar ülkemizin doğal zenginliğinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Asan 1987, Başlar ve ark. 1998, Akkemik ve ark., 2020). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının son verilerine göre ülkemizde bugüne kadar tescil edilmiş anıt ağaç sayısının 9 bin 363 olduğu belirlenmiştir (<https://www.csb.gov.tr>).

Bu çalışmanın amacı, Mersin, Cocakdere, Tekedağı'nda yayılış gösteren anıt ağaç statüsüne sahip *J. excelsa* bireyinin tanıtılması, genel özelliklerinin belirlenmesi, tescil edilmesi için bilimsel bir altyapı oluşturulması ve ekoturizme kazandırılmasıdır.

2. MATERYAL ve METOT

Çalışmamızın konusunu oluşturan anıt ağaç, Eylül 2015 tarihinde Doğa Koruma ve Milli Parklar 7. Bölge Müdürlüğü - Mersin Şube Müdürlüğü ve Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü ortaklığı ile Cehennemdere Yaban Hayatı Geliştirme Sahasında Yürütülen Yaban Hayatı İzleme ve Takip çalışmaları esnasında, Teke dağı zirvesinde tespit edilmiştir.

Mersin, Cehennemdere YHGS Cocakdere mevki, Teke dağı zirvesinde, eski Yangın Gözetleme Kulesinin batısında yaklaşık 2190 m rakımda, 27° 11' 10.92" K ve 34° 20' 40.53" D koordinatlarında yer alan ileri yaşlara ulaşmış bir *J. excelsa* bireyi bulunmaktadır (Şekil 1). Dünya genelinde bu boyutlara ulaşmış *J. excelsa* bireyi çok nadiren görülmektedir. İleri yaş, çap ve boylara ulaşmış olan ve oldukça dikkat çekici olan bu ağacın çapı, boyu, sağlık durumu ile ilgili çalışmalar yapılmış, yaşı ile ilgili tahmin yürütülmüş ve fotoğrafları çekilmiştir.

Şekil 1. Anıtsal Boylu ardıç ağacının bulunduğu konum

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

Boyları 15 (-25) m'ye kadar boylanabilen, monopodiyal gövdeli ağaç formunda, nadiren sık dallı çalı formunda gelişen, herdem yeşil, odunsu bir türdür. Gövde kabuğu genellikle gri-kahverengi, gençken pürüzsüz ancak, sonraları boyuna dar şeritler şeklinde çatlaklara sahiptir. Genç dallar ince silindirik, çapı 0.8 mm den azdır. Yapraklar pulsu, küçük, 1.5 mm kadardır. Erkek çiçek kozalakları sürgün uçlarında tek tek yer alır; önceleri yeşilimsi, olgunlaştığında sarımsı-kahverengine döner; 2,5-3,5 mm uzunluğunda, yumurtamsı-silindirik. Dişi çiçek kozalakları sürgün uçlarında tek tek bulunur; turuncu-yeşil renkte ve 4 veya 6 pulludur. Kozalaklar iki yılda olgunlaşır. Olgun kozalaklar küremsi 5-12 mm çapta; yüzey hafif dumanlı ve koyu eflatunumsu kahverengidir. Her kozalak 4-10 tohum taşır. Yayılış alanı Balkanlar'dan Afganistan'a kadar uzanan boylu ardıç, Türkiye'de de yaygındır. 300-2.300 m'ler arasında yetişebilmektedir (Coode and Cullen, 1965).

Juniperus excelsa'nın Türkiye'de yetişen 2 alttürü bulunmaktadır. Bunlar:

Alttür: *Juniperus excelsa* M. M. Bieb. subsp. *excelsa*

Alttür: *Juniperus excelsa* M. M. Bieb. subsp. *polycarpos*

Mersin ilinin, Cehennemdere YHGS Cocakdere mevki yer alan Teke dağı zirvesinde, eski yangın kulesinin batısında yaklaşık 2190 m rakımda bulunan anıtsal nitelikteki boylu ardıç ve boz ardıç olarak bilinen ağacın bilimsel adı ve boyutları aşağıda verilmiştir.

Bilimsel adı: *Juniperus excelsa* M. Bieb. subsp. *excelsa*

Türkçe adı: Boylu ardıç, Boz ardıç

Boy: yaklaşık 17 m

Çapı (1,30 m'deki) : 300 cm

Dip çapı: 350 cm

Yaşı: Tahmini 1300-1500

Tepe genişliği: yaklaşık 16 m

Sağlık durumu: Genel olarak ağacın görünümü sağlıklıdır. Ağacın tepesinde bazı dalları kırılmış, bazı dallarında yer yer kurumalar mevcut, Ağacın gövdesinin sağ kısmı zarar görmüş ve enine derin izler mevcuttur. Ayrıca ağacın yarılmış gövde aralıklarına bölgede hayvancılık faaliyetleri gerçekleştiren kişilerin malzemelerin sıkıştırılmasından dolayı, ağaç gövdesinin içe bakan kısımlarında da aynı şekilde derin yarıklar gözlenmektedir(Şekil 2).

Tespit edilen boylu ardıç bireyi yerleşim alanından çok uzak yer almasına rağmen hayvancılık faaliyetleri ve avcılık faaliyetlerinden dolayı insan baskısı altındadır. Ağaç yakından incelendiğinde gövdenin muhtemel yıldırım düşmesinden dolayı iki kısma ayrıldığı ve yukarıda verilen ölçüler büyük gövde parçasına aittir(şekil 2). İkiye ayrılmış olan gövde bir bütün olarak değerlendirildiğinde yukarıda verilmiş olan ölçümler çok daha büyük olacaktır. Dolayısıyla anıt ağacın yaşının, ilgili kurum tarafından yapılacak olan envanter çalışması ile daha net ortaya çıkarılacaktır. Anıt ağacın sistematik hiyerarşisi aşağıda verilmiştir.

Alem: Plantae

Altalem: Tracheobionta

Şube: Coniferophyta

Sınıf: Pinopsida

Takım: Pinales

Familya: Cupressaceae

Cins: *Juniperus*

Tür: *Juniperus excelsa* M. Bieb.

Alttür: *Juniperus excelsa* M. Bieb. subsp. *excelsa*

Şekil 2. Anıtsal Boylu ardıç ağacının genel görünüşü

Yaptığımız bu çalışma ile Mersin ilimizin tescillenmiş doğal mirasımız olan anıt ağaçlarına bir yenisi eklenmiş olup, bu bireyin bulunduğu alanın yanı sıra genel özellikleri ve birey üzerindeki tehditler ortaya konulmuş ve bu anıt boylu ardıç ile ilgili farkındalık oluşturmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışma ülkemizin anıt ağaçları envanterine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Akkemik, Ü., Yılmaz, H.Ç., Yılmaz, O., Sevgi, O., & Sevgi, E. (2020). Gökçeada'da *Quercus coccifera* türüne ait bir anıtsal ağaç tespiti. Turkish Journal of Biodiversity, 3(1), pp. 15-20.

Asan, Ü. (1987). Türkiye Ormanlarında Saptanabilen Anıt Nitelikli Ağaçların Dünya'daki Benzerleri ile Karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri A, 37(2), pp. 46- 68.

Asan, Ü. (2010). İstanbul'un Doğal Mirası Anıt Ağaçlar, İBB. Kültür Yayınları.

- Başlar, S., Doğan, Y., Çelik, A., Öztürk, M. (1998). Some Living Monuments of Anatolia. In: Ashurmetov O, Khassanov F, Salieva Y (eds), Vth Plant Life of Southwest and Central Asia Symposium, 21-28 June 1998, Tashkent, Uzbekistan, 713-724.
- Coode, M.J.E., and Cullen, J. (1965). In P. H. Davis (Ed.), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* (Vol 1, pp. 78–84). Edinburg: University Press.
- Genç, M., Güner, S.T. (2001). Anıt Ağaç Envanteri ve Seçimi İçin Yeni Bir Yöntem, I. Ulusal Ormancılık Kongresi Bildiriler Kitabı, 19-20 Mart 2001, Ankara, 234-251.
- Genç, M., Güner, S.T. (2003). Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği Özel İdare Müdürlüğü, İdeal Matbaası, 231s.
- Kavgacı, A. (2002). Türkiye'nin Anıt meşeleri ve Yeni Bir Anıt meşe (Çeçe Sultan Meşesi), İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, 52(1), pp. 133-142.
- Koca, A.D. (2014). Monumental Trees in Akçakoca (Düzce, Turkey): Utilities of Natural Resources for Ecotourism. Hacettepe Journal of Biology and Chemistry, 42(3), pp. 421-427.
- Palabaş, Uzun., S., Uzun, A., Terzioğlu, S. (2007). Doğal Mirasımıza Bir Katkı: Anıt Doğu Ladini (*Picea orientalis* (L.). Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi. 3(2), pp. 42-54.
- Polat, Z. (2017). Doğanın mirası: Anıt Ağaçlar. Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi. 5 (8), pp. 908-916.
- Sarıbaş, M. (2015). Batı Karadeniz Bölgesi'nin Kayda Girmemiş Anıt Ağaçları. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 52 (1), pp. 13-21.
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022). <https://www.csb.gov.tr> (Erişim tarihi: 10 Nisan, 2022).
- Yaltırık, F., Efe, A. (1989). Otsu Bitkiler Sistematiği. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3568, FBE Yayın No: 3, İstanbul.
- Yaman, B. (2005). Tarihin Canlı Tanıkları: Anıt Ağaçlar. Bilim ve Gelecek Dergisi, 20, pp. 54-57.